

Тетяна БРОВАРЕЦЬ,
orcid.org/0000-0003-1563-2572

кандидат філологічних наук,
молодший науковий співробітник відділу української та зарубіжної фольклористики
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського
Національної академії наук України
(Київ, Україна) tetiana.volkovicher@gmail.com

ІНОЕТНІЧНІ ОДИНИЦІ У ПОКАЖЧИКУ ВИШИТИХ ВЕРБАЛЬНО-ВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ, АБО ОСОБЛИВОСТІ ЗБИРАННЯ «ПИСЬМОВОГО ФОЛЬКЛОРУ»

Статтю присвячено одній із ключових проблем розробки Інтерактивного інтернаціонального покажчика вишитих вербально-візуальних творів – інтернаціональності. Питання, пов'язані з цією категорією, неодноразово викликали суперечки серед дослідників під час публічного обговорення нашого онлайн-проєкту. Одні вважали його інтернаціональністю за безперечно сильну сторону, тоді як інші висловлювали принципове побажання зробити чітке відокремлення творів за національною приналежністю їхніх виконавців (тут – вишивальниць), а надто – українських та російських. Автор статті пояснює, що інтернаціональність не може бути «бажаною» або «не бажаною» ознакою такого роду покажчиків, як представлений нами. Вона є його **невід'ємною** характеристикою. Простіше кажучи, якщо припустити таку ситуацію, за якої ми би захотіли позбутися цієї ознаки, тобто зробити Покажчик на виключно українських матеріалах, то цього через об'єктивні причини все одно не можливо було б досягти. Обов'язкові до записування відомості, тобто ті, отримання яких гарантовано не викликає жодних ускладнень, є кардинально різними для «фольклору усного» і «фольклору письмового». Якщо в першому випадку це може бути інформація про точне місце і дату відтворення фольклорного тексту, стать і приблизний вік виконавця, то у другому випадку ці дані нам можуть бути не відомі. Проте під час знаходження «письмового фольклору» для нас завжди прозорими є абсолютно всі нюанси народного виконання (унікнення помилок/похибок запису, збереження діалектних особливостей), а також приємний «бонус» у вигляді самого предмета (матеріального носія фольклорного твору, що сам собою слугує додатковим контекстом), – а цього ми не можемо мати в більшості випадків фіксації «усного фольклору», що найчастіше відбувається «на замовлення». Прагнемо ми того чи ні, але під час фіксації словесних творів, нанесених на матеріальних об'єктах (які апріорі здатні до переміщення в часі й просторі), ми не здобудемо «рафінованого» вітчизняного фольклору – принаймні ми не можемо бути до кінця впевненими в цьому.

Ключові слова: Інтерактивний інтернаціональний покажчик, вишиті вербально-візуальні твори, «усний фольклор» і «письмовий фольклор», напис, рушник.

Tetiana BROVARETS,
orcid.org/0000-0003-1563-2572

Candidate of Philological Sciences,
Junior Researcher at the Department of Ukrainian and Foreign Folklore Studies
M. Rylsky Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology
of the National Academy of Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) tetiana.volkovicher@gmail.com

FOREIGN ITEMS IN THE INDEX OF THE EMBROIDERED VERBAL AND VISUAL WORKS, OR PECULIARITIES OF “WRITTEN FOLKLORE” COLLECTION

The article is devoted to the key development issue of the Interactive International Index of the Embroidered Verbal and Visual Works. This is the internationality aspect. The difficulties connected with this category have been causing controversy among the researchers over and over again during the public discussion on our online-project. Some of them considered its internationality to be undoubtedly a strong point, while the other ones expressed a radical desire to make the strict separation of items according to the nationality of their performers (here – embroiderers), and especially to divide Ukrainian and Russian materials. The author of the article explains that an internationality cannot be a “desirable” or “undesirable” attribute of such indexes as presented by us. The internationality is its an **integral** characteristic. To put it simply, if we assume a situation where we would like to get rid of this attribute (which means to make the Index with exclusively Ukrainian materials), then it would still not be possible to achieve for objective reasons. Compulsory data to fix (those of them that are guaranteed not to cause any complications) are radically different for “oral folklore”

and “written folklore”. If in the first case it can be information about the exact place and date of reproduction of the folklore text, sex and approximate age of the performer, in the second case these data may not be known to us. However, during fixing “written folklore” all the nuances of folk performance (avoiding mistakes / inaccuracies of recording, preservation of dialect features”) are absolutely transparent, as well as “a nice bonus” in the form of the object (a material carrier of folklore which serves itself as an additional context). And the last thing – a context – is almost impossible in the most cases of “oral folklore” fixation which is often performed “to order”. Whether we want it or not, when fixing verbal works inscribed on material objects (which are a priori capable of moving in space and time), we will not receive the “refined” domestic folklore or at least we will never be completely sure of it.

Key words: Interactive International Index, embroidered verbal and visual works, “oral folklore” and “written folklore”, inscription, rushnyk.

Постановка проблеми. Зважаючи на перспективність використання мультимедійних засобів, зокрема Інтерактивного інтернаціонального покажчика вишитих вербально-візуальних творів у науці (Волковічер, 2019) та навчанні (Броварець, 2020), маємо розглянути проблеми розроблення цього онлайн-проєкту.

Інтерактивний інтернаціональний покажчик вишитих вербально-візуальних творів був створений нами 2016 р. (доступний онлайн з 2017 р.: <http://volkovicher.com/>; пароль: 2707) (Волковічер, 2016). Безперервне поповнення і вдосконалення його триває і досі. Натепер у Покажчику налічується 2390 одиниць специфічного матеріалу – текстильних виробів із написами. У більшості випадків це рушники кінця XIX – першої половини XX ст.

У цій статті зосередимося на одній із ключових проблем розробки Інтерактивного інтернаціонального покажчика вишитих вербально-візуальних творів. Це аспект інтернаціональності. Питання, пов’язані з цією категорією, неодноразово викликали суперечки серед дослідників під час публічного обговорення нашого онлайн-проєкту. Думки науковців розділялися на два протилежні табори. Одні вважали його інтернаціональність за безперечно сильну сторону, тоді як інші висловлювали принципове побажання зробити чітке відокремлення творів за національною приналежністю їхніх виконавців (тут – вишивальниць), а надто – українських та російських.

Пояснимо цей момент. Річ у тім, що інтернаціональність не може бути «бажаною» або «не бажаною» ознакою такого роду покажчиків, як представлений нами. Вона є його **невід’ємною** характеристикою. Простіше кажучи, якщо припустити таку ситуацію, за якої ми би захотіли позбутися цієї ознаки, тобто зробити Покажчик на виключно українських матеріалах, то цього через об’єктивні причини все одно не можливо було досягти.

Аналіз досліджень. Дійсно, в нашому випадку йдеться про фольклор. Дійсно, цю форму людської творчості дуже часто класифікують за

регіональною / національною приналежністю. І дійсно, зазвичай цей підхід виправдовує себе. Проте в нашому випадку йдеться про такий вид фольклору, який поки що не отримав належного висвітлення в науці. Тому і сприймається він із певною долею скепсису і застережень, як щось начебто «дещо відсторонене». Адже до нього далеко не завжди можна застосувати вже звичні для нас ознаки фольклору. Ми говоримо про так званий «письмовий фольклор» загалом, який наразі є малодослідженим явищем, і написи на текстильних виробках зокрема, які входять до області «письмового фольклору» і які взагалі не були дослідженими донедавна.

Мета статті – висвітлити одну з ключових проблем покажчиків (зокрема, Інтерактивного інтернаціонального покажчика вишитих вербально-візуальних творів), що містять «письмовий фольклор», – питання потрапляння в базу іноземних зразків, а також довести, що інтернаціональність є невід’ємною ознакою такого роду фольклорних покажчиків.

Виклад основного матеріалу. Написи на текстильних виробках почали масово з’являтися в народній культурі в кінці XIX ст. Протягом першої половини XX ст. вишивати словесні тексти, які на той час побутовали в усній народній культурі, стало традицією. Зібраний нами матеріал показав, що існувало певне ядро творів, які найчастіше використовувалися у вишивці. Здебільшого це народні пісні (точніше – рядки з народних пісень) та прислів’я. Написи, як і зображення, могли по-різному комбінувати, в такий спосіб створюючи нові тексти (вербально-візуальні), типові саме для вишивки кінця XIX – першої половини XX ст¹. Відповідно, поступово утворився конкретний перелік фольклорних формул (і вербальних (або словесних), і візуальних (або іконічних)), характерних саме для цього явища. Ці формули і лягли в основу створеного нами Покажчика.

¹ Докладніше про це явище можна довідатися в монографії, присвяченій вербальним текстам у народній вишивці (Волковічер, 2019).

У цій статті ми зазначимо лише основні моменти, які є першорядними для з'ясування зазначеної проблеми – питання інтернаціональності. Як уже було зазначено, написи на текстилі відносяться до «письмового фольклору». Слід знати, що методи фіксації «усного фольклору» (тобто тієї форми фольклору, яка є досі звичною для нас) і «письмового фольклору» суттєво відрізняються.

Під час записування «усного фольклору» збирач має діяти згідно з вимогами, прописаними відповідними інструкціями – пам'ятками фольклористів-«польовиків». Один із невідмінних пунктів пам'ятки збирача – необхідність скрупульозної фіксації якомога більшої кількості даних², які можуть знадобитися під час подальшого аналізу записаного тексту (Вовчак, 2017: 151; Михайлова, 2015: 125).

У зібранні певного роду відомостей не виникає і взагалі не може априорі виникнути будь-яких труднощів. Такою є, наприклад, інформація про точне місце і дату відтворення фольклорного тексту, стать і приблизний вік виконавця тощо. Ці дані реально записувати навіть без додаткових питань до інформатора. Особливо це актуально для тих випадків, коли виконавець не виявляє бажання продовжувати далі розмову, або коли збирачу пощастило здійснити запис випадково, приміром, під час «живого спілкування», де які-небудь розпитування, що безпосередньо не стосуються теми бесіди, будуть недоречними.

Отже, контекст, отримання якого гарантовано не викликає жодних ускладнень, у середовищі фольклористів-практиків негласно вважається обов'язковим для фіксації. Відповідно, в умовах сьогодення записи матеріалів, здійснені без таких відомостей, не вважаються авторитетною базою для дослідження. Їх називають «голими», вони оголошуються «нерелевантними». Мало того, ставиться під сумнів правдивість таких записів. І це, очевидно, має сенс, адже та інформація, яка лежить на поверхні, безсумнівно, має бути належно оформлена. Хоча ми можемо наперед і не знати, які саме відомості нам знадобляться під час наукового опрацювання зібраного матеріалу, потенційно корисними є абсолютно всі з них. Це щодо фіксації очевидного контексту, тобто такого, що вже априорі відомий.

Є ще інша група відомостей (або контексту), записування яких є радше бажаним, аніж необхідним. Це додаткова інформація, з одного боку,

про виконавця фольклорного твору (зазвичай до неї відноситься точний вік, освіта, рід занять, дані про можливе переселення та ін.), а з іншого боку, – про власне сам виконуваний фольклорний твір (це можуть бути факти про час і спосіб передачі твору до виконавця, народна інтерпретація цього твору (метафольклор) тощо). Всі ці відомості також можуть стати в нагоді під час подальшого наукового опрацювання зібраних матеріалів. І їх доцільно збирати, хоча вони не мають такого суворо обов'язкового характеру, як перша описана нами група відомостей.

Однак ще раз зауважимо і наголосимо на тому, що наявність другої групи відомостей не є настільки регламентованою, як першої групи, аж ніяк не через її нібито меншу значимість (якраз часто буває навпаки: скажімо, народна інтерпретація твору може виявитися набагато ціннішою під час подальшого наукового опрацювання, ніж, наприклад, точна дата його виконання), а саме через суттєво більшу складність (а іноді й неможливість) її збирання.

Це все стосується методів фіксації «усного фольклору». Що ж до «фольклору письмового», то через його пізніше виникнення і значно нижчу популярність серед дослідників, сьогодні немає єдиної і чіткої стратегії його збору. Як наслідок, ті негласні закони, які вже більшою або меншою мірою сформувалися в науковому товаристві щодо записування «фольклору усного», часом намагаються механічно прилаштувати до «фольклору письмового». При цьому не береться до уваги той факт, що способи transmisії «усного фольклору» і «письмового фольклору» кардинально відрізняються: якщо сприйняття (слухання) першого відбувається в певний момент й у певній локації, то відносно іншого – сприйняття (споглядання) твору може сильно розтягуватися в часі, а в деяких випадках – і місці.

Коли ми говоримо про «письмовий фольклор», то маємо справу з конкретним предметом – матеріальною річчю, на якій уже відбувся так званий «самозапис» фольклору.

З одного боку, такі «народні самофіксації» відкривають перед ученими шалені переваги в дослідженні фольклору, адже в таких творах-«самозаписах» априорі збережені абсолютно всі нюанси народного виконання, починаючи від унеможливлення всілякого роду помилок і неточностей під час фіксації їх фольклористами-збирачами (а в записуванні «усного фольклору» певний відсоток похибок є неминучим) аж до збереження найменших діалектних особливостей. Крім того, навіть у найгіршій ситуації – коли ми не володіємо

² Про практичні негативні наслідки недбалого ставлення до паспортизації фольклорних творів розповідає Г. Пеліна (Пеліна, 2018: 142).

жодними додатковими відомостями про знайдену річ – цей предмет все одно слугує додатковим контекстом. Матеріальна річ, на якій відбулося самозбереження фольклорного твору – чи то рушник, чи то прядка, чи то дзвоник, чи то будь-який інший предмет, уже сама собою є своєрідною підказкою про семантику і прагматику нанесеного на неї словесного тексту.

З іншого боку, зрозуміло, що цю матеріальну річ можна завжди переставити³, перенести, перевезти. Все це відбувається протягом певного часу. За цей період можливою є п-кількість разів споглядання і переосмислення залишеного на ній фольклорного тексту (звичайно ж, із реактуалізацією смислів відповідно до змінюваних умов – до цього повернемося трохи згодом). Звідси одразу постають очевидними два моменти. Перший момент. Знову ж таки, припускаємо найгіршу ситуацію, коли нам узагалі не відома історія матеріального носія словесного тексту. На відміну від «усного фольклору», ми не можемо апіорі знати такі дані, як точне місце і дата відтворення фольклорного тексту (місце і час виготовлення виробу), статі⁴ і приблизний вік виконавця тощо. Але тут криється ще другий момент. На противагу, знову ж таки, «фольклору усному», виконаний фактично один раз «письмовий фольклор» може сприйматися не один, а безліч разів. Важливо також при цьому пам'ятати, що той «перший» раз, коли він сприймався у час його відтворення, був не тільки не єдиним разом, але і був не найголовнішим, а всього лише одним із безлічі однаково важливих варіантів сприйняття одного і того ж фольклорного твору⁵.

³ Навіть від простого переставлення речі (чи то рушник над портретом Кобзаря, чи то над іконою Божої Матері, чи то захований у клубку ниток тощо) змінюється її контекст, від якого своєю чергою залежать смислові відтінки нанесеного на цьому предметі словесного тексту. Показовий приклад наведеної, зокрема, у статті Г. Кажан «Щоб енкаведисти не знайшли рушника з тризубом, заховала його в ... клубок ниток» (2017), де розповідається про рушник (Волинська обл., 1930-ті рр.) із написом «ВСТАНЕ УКРАЇНА, СВІТ ПРАВДИ ЗАСВІТИТЬ, І ПОМОЛЯТЬСЯ НА ВОЛІ НЕВОЛЬНИЧІ ДІТИ / БОЖЕ УКРАЇНУ СПАСИ! / ЛЮБИТЕСЯ, БРАТИ МОЇ, УКРАЇНУ ЛЮБИТЕ І ЗА НЕЇ БЕЗТАЛАННУ ГОСПОДА МОЛІТЕ...» (Кажан, 2017). Для нас цікаво, що у статті вказано, як упродовж тривалого часу змінювалася доля рушника, який то переховувався від ворогів (у першій половині ХХ ст. рушник замотували в клубок ниток, аби не знищили його), то вивішувався на найпочесніші місця – портрет Кобзаря чи ікону Богородиці. Тепер його вивішують на великі свята, коли збирається вся родина Кушнірів. Говорячи науковою мовою, відбувається постійна (під час свят) реактуалізація цього вишитого тексту.

⁴ Хоча можемо припускати, що, ймовірно, це була жінка (але були і винятки – коли рушники вишивали чоловіки; якщо ж говоримо про традицію – виключно жінки).

⁵ Маємо усвідомлювати, що нам не стільки важливо «ганятися» за якимось практично міфічним «первинним» смислом, адже кожен із них рівноцінний, скільки збирати якомога більше таких смислів.

Зберігаючи фольклорні одиниці, ми завжди спираємося на закон найменших втрат. Коротко сформулюємо його так: під час наукового аналізу того або того явища ми не можемо відкидати ті матеріали, з якими картина про це явище буде повнішою, ніж без них. Згідно з цим законом відсутність історії матеріального носія фольклорного твору не дає нам право оминати цей твір увагою або ж відкладати його «в окрему папку» і «в далеку скриньку». Нехтування вже знайденими матеріалами (бодай і тими, про які наразі нічого не відомо) віддаляє нас від наближення до максимально повного уявлення про певне явище. І навпаки, їх урахування допомагає нам мати цілісніше розуміння про досліджуваний феномен.

Це твердження видається простим. Але на практиці часто забувається, що глобальна мета будь-якого наукового дослідження – не створити нібито «ідеальну» картину з нібито «ідеальних» одиниць (бо вони всі максимально повно описані), але при цьому фрагментарну (бо кількості одиниць не вистачає для того, аби скласти повноцінний пазл про те або те явище), а наблизитися до максимально повної картини про досліджуваний феномен (у чому допомагає абсолютно кожна віднайдена одиниця).

Інакше кажучи, «ідеальна» (точніше, максимально наближена до ідеалу) картина для науковця – не та, яка складається з «ідеальних» одиниць, а та, де кількості одиниць досить для того, щоб робити певні наукові висновки, тоді коли кількість переходить в якість. Ця кількість буде різнитися залежно від специфіки вибраного жанру чи явища, а також територіальних і хронологічних меж дослідження. Достатність цієї кількості визначається тим, наскільки передбачуваними для дослідника поступово стають нові віднайдені одиниці – тобто тоді, коли певна база фольклорних формул, характерних саме для цього жанру чи явища, вченим уже приблизно сформована.

Повертаючись знову до нашої теми, бачимо, що обов'язкові до записування відомості, тобто ті, отримання яких гарантовано не викликає жодних ускладнень, є кардинально різними для «фольклору усного» і «фольклору письмового». Якщо в першому випадку це може бути інформація про точне місце і дату відтворення фольклорного тексту, статі і приблизний вік виконавця, то в другому випадку ці дані нам можуть бути не відомі. Проте під час знаходження «письмового фольклору» для нас завжди прозорими є всі нюанси народного виконання (уникнення помилок/похибок запису, збереження діалектних особливостей), а також приємний «бонус» у вигляді самого предмета

(матеріального носія фольклорного твору, що сам собою слугує додатковим контекстом), – а цього ми не можемо мати в більшості випадків фіксації «усного фольклору», що найчастіше відбувається «на замовлення».

Висновки. Таким чином, ми підійшли до аспекту інтернаціональності, який є невід’ємною ознакою збереження зразків «письмового фольклору». Прагнемо ми того чи ні, але під час фіксації словесних творів, нанесених на матеріальних об’єктах (які апіорі здатні до переміщення в часі і просторі), ми не здобудемо «рафінованого» вітчиз-

няного фольклору – принаймні ми не можемо бути до кінця впевненими у цьому. Натепер у нашому Покажчику, крім зразків української епіграфічної вишивки, містяться російські, білоруські, румунські та німецькі твори, а також чимало матеріалів, місця виготовлення яких невідомі. У таких базах, де зібраний письмовий фольклор, завжди є ризик потрапляння матеріалів інших (найчастіше – сусідніх) країн. Та якщо ми маємо на меті надалі розрізняти їх за національними характеристиками, то нашою метою і має стати залучення всіх доступних іноземних зразків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Броварець Т. Інтерактивний покажчик вишитих словесно-візуальних текстів як приклад науково-методичного супроводу інноваційного навчання у вищій школі : Матеріали ювілейної Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогічні інновації в освітньому просторі сучасного закладу вищої освіти», присвяченій 100-річчю Київського кооперативного інституту бізнесу і права (20 березня 2020 р.) : Збірник тез / за заг. ред. д. екон. н., проф. Т. Г. Камінської. Київ, 2020. С. 132–134.
2. Вовчак А. Документування українського фольклору у Львівському університеті імені Івана Франка. *Вісник Львівського університету. Серія Філологічна*. 2017. Вип. 66. С. 150–194.
3. Волковічер Т. Вербальні тексти у народній вишивці кінця XIX – першої половини XX ст.: генеза, семантика, прагматика : монографія ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ : НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2019. 173 с.
4. Епіграфічна вишивка. Інтерактивний електронний покажчик фольклорних формул / Т. Волковічер ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2016. URL: <http://volkovicher.com> (дата звернення: 18.07.2016).
5. Кажан Г. Щоб енкаведисти не знайшли рушника з тризубом, заховала його в ... клубок ниток. *Волинь*. 22.08.2017. URL: <https://www.volyn.com.ua/news/84163-shchob-enkavedisti-ne-znayshli-rushnika-z-trizubom-zakhovala-yogo-v-klubok-nitok.html>
6. Михайлова К. Болгарська фольклористика: історія, сучасність, перспективи. *Слов'янський світ*. 2015. № 14. С. 115–144.
7. Пеліна Г. «Щас спюю...!». Майже детективна історія про народні пісні з мультфільму «Жив-був пес». *Проблеми етномузикології*. 2018. Вип. 13. С. 129–149.

REFERENCES

1. Brovarets, T. (2020). Interaktyvnyi pokazhchik vyshytykh slovesno-vizualnykh tekstiv yak pryklad naukovo-metodychnoho suprovodu innovatsiinoho navchannia u vyshchii shkoli [Interactive Index of the Embroidered Verbal and Visual Texts as the Example of a Scientific and Methodological Support of Innovative Education at High School]. *Materialy yuvileinoi Vseukrainskoi (zaochnoi) naukovo-praktychnoi konferentsii «Pedahohichni innovatsii v osvithnomu prostori suchasnoho zakladu vyshchoi osvity»*, prysviachenii 100-richchiiu Kyivskoho kooperatyvnoho instytutu biznesu i prava (20 bereznia 2020 roku): *Zbirnyk tez / Za zah. red. d. ekon. n., prof. Kaminskoi T. H.*, 132–134 [in Ukrainian].
2. Vovchak, A. (2017). Dokumentuvannia ukrainskoho folkloru u Lvivskomu universyteti imeni Ivana Franka [Documenting Ukrainian Folklore at Ivan Franko National University of Lviv]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna*, 66, 150–194 [in Ukrainian].
3. Volkovicher, T. (2019). *Verbalni teksty u narodnii vyshyvtsi kintsia XIX – pershoi polovyny XX st.: geneza, semantyka, prahmatyka* [Verbal Texts on Folk Embroideries (the End of the 19th – the First Half of the 20th Century): Genesis, Semantics, Pragmatics]. Kyiv: NVP «Vydavnytstvo “Naukova dumka” NAN Ukrainy» [in Ukrainian].
4. Volkovicher, T. (2016). *Epihrafichna vyshyvka. Interaktyvnyi elektronnyi pokazhchik folklornykh formul* [Epigraphic Embroidery. Interactive Online Index of Folklore Formulas]. Available at: <http://volkovicher.com> [in Ukrainian].
5. Kazhan, H. (2017). Shchob enkavedysty ne znaishly rushnyka z tryzubom, zakhovala yoho v ... klubok nytok [A Woman Hid the Rushnyk with a Trident into ... a Ball of Thread to Keep It from Being Found by NKVD investigators]. *Volyn*. 22.08.2017. Available at: <https://www.volyn.com.ua/news/84163-shchob-enkavedisti-ne-znayshli-rushnika-z-trizubom-zakhovala-yogo-v-klubok-nitok.html> [in Ukrainian].
6. Mykhailova K. (2015). Bolharska folklorstyka: istoriia, suchasnist, pespektyvy [Bulgarian Folklore Studies: History, Present State, Prospect]. *Slovianskyi svit*, 14, 115–144 [in Ukrainian].
7. Pelina H. (2018). “Shchas spoiu...!”. Maizhe detektyvna istoriia pro narodni pisni z multfilmu “Zhyv-buv pes” [“I’ll Sing It Right Now...!”. Almost Detective Story about the Folk Songs from the Cartoon “There Was Once a Dog”]. *Problemy etnomuzykolohii*, 13, 129–149 [in Ukrainian].